

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԳԱՒԱՌԱՑ ՇԱՄԱՐ

52 րէտր 2 1/2 Մէճիս

ԳՐԱՍՆԵՆՈՒՆ

Պահել գալիու Էստ Էթէնի խան, Թ. 11

Համբու ծախի չվարուած նամակ չընդունիր

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Կ. ՊՕԼՍՈՑ

52 րէտր 2 Մէճիս

ԳՐԱՍՆԵՆՈՒՆ

Պահել գալիու Էստ Էթէնի խան, Թ. 11

Դուրսէն եկած նամակները եւ չեն տրիր

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

Պատկերը դեռ պատրաստված չըլլալուն մեր ընթերցողաց ներողամտութիւնը խնդրելով կը խոստանանք յաջորդ թիւով հրատարակել զայն:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵԹՈՒՄ ՄԵՐԵՆԵՄ-ԳՈՒՈՒԻ, ազգային երեսփոխան, ծնաւ ի խառն իւր 1840ին այն ամսուն միջին օրերը՝ որուն առաջին օրը մարդիկ իրարու խել մը բարեմաղթութիւններ ընելու բարի սովորութիւնն ունին: Ի բնէ հաշուազէտ, տնտեսադէտ ու հեռատես ըլլալուն՝ աշխարհ գալուն երկրորդ օրը պատուիրեց ծընողացն որ իր վարտիքն ու շապիկն քիչ մը մեծկակ չինեն, որպէս զի մեծնայ ալ նէ՛ հազնի և յաջորդ տարին նորէն լաթ չլինի: Վեց տարեկան էր երբ սկսաւ տան մէջ դաս առնել աղջիւ հօր և մօր խնամոց ներքեւ: Բոլոր դասերուն մէջ ալ յառաջագէտ էր, ուրիշ տղայոց պէս մէկ ճիւղին մէջ աղէկ և միւսին մէջ կաղ չէր քաշեր, որով ծնողքն երբեմն անհանգիստ կըլլային ըսելով թէ՛ այս տղան մեծնայ նէ՛ փաստաբան ընելու է, վաճառական, համարակալ, տնօրէն, ատենախօս թէ ժողովական. աւելնալաւ, աւելնալաւ ալ կը պատասխանէր Արթիւրին և դասերուն կը պարապէր: Շատ անգամներ դասատուն դաս տալու եղանակը կը սորվեցունէր, երբեմն ալ թուաբանութեան մէջ անոր սխալները կուղղէր: Ու թր տարեկան էր, թաղին պախաւանին հաշիւները կը չտէր, և անոր կըրկնատումար կը սորվեցունէր: Մինչեւ տասներկու տարեկան տունը դաս առնելէն ետքը 1852ին Պէշկիկթաշի վարժարանը մտաւ, բայց զայն գոհացուցիչ չգտնելով նաւ մը նստաւ իւսկիւ տար անցաւ ու հօն նոր թաղի վարժարանը մտաւ. անկից քուստ քալիւ անցաւ, Մայր եկեղեցիին վարժարանը գնաց. բայց անկից ալ գոհ չեղաւ, և այսպէս մէյ մը ասդին մէյ մը անդին վազըլուտեղէն ետքը Պէշկիկթաշի եղբիւրներու ֆոյթմն առաւ շունչը և հօն աւարտեց իւր ուսմանը: Այս միջոցին Պօլսոյ բնակիչին ինքզինքին թիւանօյլ տուած էին, ամեն օր, ամեն տեղ թիւանօյլ կը քաշէր: Յարութիւն տեսնելով որ ժողովուրդը շատ յարեալ է այդ թիւանօյլներուն և կարելի է անկից շահ հանել, առանց իւր պըղտիկ խելքին նայելու, նստաւ շատ մը խորհեցաւ, ինքնիրմէ նոր տեսակ թիւանօյլ մը հնարեց և ցուցակը պատրաստեց, որուն մէջ ամեն թիւերն ալ պիտի վաստակէին և ամենն ալ հարուստ պիտի ըլլային: Հաստատապէս միտքը դրած էր որ՝ գործի մարդ ըլլալուն պէս, իւր ծրագիրն ի գործ դնէ և ժողովուրդը հարուստացունէ, դուժարին մեծ մասն իրեն բաժին հանելով: Բայց ափսոս որ ուշ մեծնալուն հա-

մար եւրոպիոյ վարպետագիտականներն մի և նոյն բանն իրմէ առաջ մտածեցին և իւր ծրագիրն խանձարուրին մէջ խղդեցին, որուն վրայ Յարութիւն բարկանալով ծրագիրն ծալլածին պէս գրասեղանին տակի գորոցը թխմեց, հարուստ ըլլալէ զկեց զմեզ և թողուց որ մարդկային ազգը առաջուան պէս ճակտին քրտինքովը ստակ վաստակի ու ապրի: 1858ին վարժարանէն ելնելով վաճառականի մը քով մտաւ գրագրութեան պաշտօնով: Տնտրականներն այնչափ կանոնաւոր կերպով կը բռնէր որ զանոնք բանալու պէս վաճառականին գործողութիւններն այնքան յստակ ու պայծառ կերէին որչափ որ՝ շողորթութիւնը Մասիսին մէջ: Վարձատրվեցաւ Յարութիւն Էթէնիտին այս յաջողութիւնը և վեց ամիսէն վաճառատան տնօրէն եղաւ: Աստիճանաբար բայց հաստատապէս յառաջ երթալն իրեն սկզբունք դրած ըլլալով՝ մինչև որ փառքին մէջ օգուտ մը և մեծութեան մէջ իրականութիւն մը չտեսնէ՝ ետևէն չերթար, այնչափ որ պղտիկ հասակէն ի վեր՝ մէկ ոտքը սանդուխին առաջին աստիճանին վրայ լաւ մը կոխած ըլլալուն չհամոզված՝ միւս ոտքը երկրորդ աստիճանին կոխած չէ: 1860ին սկսաւ ազգային գործերուն մէջ մըտնալ: Սահմանադրութեան հաստատված միջոցներն ալ Ս.Ի. Զաքարյանի երգեցողներուն ճեմ կը բռնէր և ժողովրդականութիւնը բոլոր ուժով կը պաշտպանէր: Այն ատեններն էր որ խոհմութեամբ ու ազգասիրութեամբ ծանօթանալ սկսելով Արեւելեան թատրոնի հիմնադիրներէն մին ըլլալու արժանացաւ, և այն ատենէն փորձով ցոյց տուաւ որ պայքարէ չվախնար, բայց վտանգն նախատեսելուն պէս անձն ու պատիւն մէկտեղ կազմաւորէ, որովհետեւ թատրոնը բացված ատեն գործին թիւերն իւր ձեռքին էին, բայց երբ դուները գոյվեցան, ոչ թատրոնին մէջ մնացեր էր ինք, ոչ ալ Տնօրէնութեան մէջ, այլ Բէրայի վարժարանին մէջ՝ որուն տեսչութիւնը յանձն առած էր: Թէպէտ և իւր տեսչութեանը ներքեւ վարժարանին մէջ բարեկարգութիւն մտաւ, բայց ինչ օգուտ որ ինք հրաժարելուն պէս իրեն հետ բարեկարգութիւնն ալ հրաժարեցաւ վարժարանէն: Այն ատեն ոմանք ըսին թէ՛ Յարութիւն Էթէնիտին իր բարեկարգիչ ըլլալն ցըցունելու համար բարեկարգութիւնն այն հաշուով կընէր՝ որ ինք պաշտօնավարութենէ ելնելուն պէս դրած բարեկարգութիւնն ալ հատին: Քանի մը տարի ետքը Տնտեսական խորհրդոյ անդամ եղաւ, և երկրորդ շրջանին ատենապետ: Ատենապետ ըլլալուն պէս առաջին գործն եղաւ անմիջապէս ատենադպիր ընտրել Պէշկիկթաշի որ շատ չիօսի: Նոյն շրջանին մէջ Պատրիարքարանի Տնտեսական վիճակը շատ գոհացուցիչ էր, այնպէս որ Պատրիարքարանին ձիւրն՝ որ շաբաթը անգամ մը դարի ուտելու սովորած էին, ամեն իրիկուն ուտելու սկսած էին, Հիմա իսկ շա-

տերը կը փափաքէր որ Յարութիւն Էթէնիտին միշտ Տնտեսական խորհրդոյ մէջ գտնվի որպէս զի ազգային տնտեսական իւր առաջնութիւնը գտնայ: 1870ին Ազգային երեսփոխան ընտրվեցաւ: Այս պաշտօնին մէջ դէմքով ազնուապետականութեան յարած է, սակայն կարծիքներով ժողովրդականութեան, երկու կողմն ալ չվշտացնելու համար ազնուապետութեան գործեր ղեկի տակ խառն խառն լինելու է, ժողովրդականութեան ալ դառնալով կարծիքներն ալ ղեկի տակ: Սոյն պաշտօնին մէջ իւր սկզբունքը պաշտպանելէ ետ չէ կեցած, և ժողովրդին մէջ աւելի սուտ խօսելէ կը քաշվի քան թէ ասեղնապէս, պէշէն ու թաշաշէն, և այս քաշվելուն քիչ երեսփոխաններ ունին...: Խրիմեանի օրով Ազգ. պարտուց բարձման Յանձնաժողովը և վերջերս ալ սովորեց Յանձնաժողովը անդամ և ատենադպիր ընտրվեցաւ: Ոմանք կըսեն թէ՛ այս վերջին պաշտօնին մէջ եթէ մինակ ըլլար՝ սովեալ չէր մնար, ամենքն ալ անօթութենէ կը մեռնէին, որովհետեւ Յարութիւն Էթէնիտին երկար բարակ խորհրդածեղէն ետքը որոշում մը պիտի ընէր, և սովեալներն անօթութենէ մեռնելէն ետքը պիտի ելնէր անոնց ալիւր պիտի բաշխէր: Ոմանք ալ կըսեն թէ՛ պաղ արեամբ գործելու այնչափ վարժ է որ իր անվրդով դէմքէն կը կարծիք թէ յանկարծապէս թշուառութեանց անգագայ է: Եթէ պաղարիւն չես՝ կը կարծես թէ այս մարդուն հետ վարվիլ երկաթեայ շէպիշի կլլելու չափ դժուար է. հետը որչափ ընդհարիս, այնչափ կը կարծրանայ: Եթէ առանց համարակալութեան, հաշուոյ և տրամաբանութեան խօսիս՝ և ոչ մէկ ըսածիդ կը հաւտայ. եթէ իրեն վայելուչ յարգանքը զանաւ մնաւ թաւոյ կըսէ, կառնէ կը քաշէ. իսկ եթէ յարգանաց չափն անցնէ՝ դուռն զիւ շողորթնեցիր կըսէ, դարձեալ կառնէ կը քաշէ: Կարծեաց ազատութեան սիրահար է, բայց երբ կը տեսնէ որ համոզմանդ հակառակ կարծիք կը յայտնես, սատանայէ մը հրաժարելու պէս կը հրաժարի քեզմէ: Ամեն բանէ աւելի անկախ կեանք վարել և մաքուր ապրիլ կը սիրէ: Մէկու մը բարեւ տալ հարկ ըլլայ նէ՛ երկու շաբաթ առաջուրէն կը խորհի որ բարեւ տալու մէջ իր անկախութեանը դպչող բան մը չգտնվի: Գլուխը քերելու համար առաջ բարեկամներուն ձեռքը կը գործածէր, բայց ամեն ուտեն անոնց ձանձրութիւն չտալու համար հիմայ իւր բթամատը միայն գործածել սկսած է, որպէս զի ըզոնգները չաղտոտին, և եթէ լուացվիլ ուղէ՛ քարէն զաված ջուր կը փնտռէ: Յարութիւն Էթէնիտին նշանաւոր յատկութիւնը խելացի ըլլալն է, և նշանաւոր թերութիւնն ալ իւր խելացի ըլլալը գիտնալն է: Գրասենեակին մէջ կամ հրապարակին վրայ առանց ստակի քայլ մը չառնել, իսկ ազգային կենաց

մէջ տնտեսականութեան օրինակ մը կրնայ համարվիլ. երբ տեսնես զինքն որ հետզ հետոս միջոցին թղթի կտոր մը ձեռքն առած կը պլորէ ու կը պլորէ, հասկցիր որ կարևոր խնդրոյ մը վրայ կը խորհի և լուծել կաշխատի զայն. իսկ երբ տեսնես որ այդ պլորած թուղթը անխառնաճիւղ մէկ ծակէն կը խօթէ և միւսէն կը քաշէ, կը հանէ, հասկցիր որ խնդիրը լուծած է:

Յարութիւն էֆէնտին միջին հասակով. թուիս դէմքով կարճ մօրուսով երկասարկ մ'է: Սև մազերն բնաւ չեն վայելի իրեն, որովհետև փորձառու ծերունիի մը ընթացքն ու նմանութիւնն ունի. իւր դէմքը կը յայտնէ թէ միշտ կը խորհի և զայն կատարեալ նկարած ըլլալու համար կրնայ լսուիլ թէ՛ այն մարդուն դէմքն ունի որ նաւակով տեղ մը դադած միջոցին նաւակը տակէն ջուր կառնէ և նաւակարն ալ խտրու կը պատուիրէ իրեն որ տեղէն չերեւայ ու ձայն չանէ:

ՊԱՆԻՍՏԻ ԴԱՏԱ

Դատախօսութիւնները դադարեցան. փաստաբանք բողոքելով առաջարկեցին որ դատն ուրիշ ատենի մը փոխադրվի, բայց դեռ չհասկըցվեցաւ որ այս առաջարկութիւնն ընդունվեցաւ թէ ոչ: Մինչև որ հասկցվի, մենք ալ պարագայն տեսնելու համար դռնէ մինչև հիմայ տեսածներնուս վրայ քանի մը գիտողութիւններ ընենք:

Ձարմանալի է տեսնել որ շատերը փոխանակ 94000 ոսկին պանդայէն անյայտ ընող ծանօթ կամ դեռ անծանօթ ամբաստանեալներուն դէմ զայրանալու, Պանքային թարգման Գաղաթան Յակոբ Էֆէնտիին դէմ կը զայրանան իբր թէ բուն յանցաւորն այն եղած ըլլոր:

Արդարեւ իբրև Հայ ամենքնիս ալ կը փափաքինք որ ամբաստանեալներն անմեղ ելնեն, բայց և այնպէս խնդրել Գաղաթան Էֆէնտիին որ իբրև թարգման Պանքայի՝ դատաւարութեան մէջ ելնէ ըսէ, ամբաստանեալներն անմեղ են, ասոնք բան մը ըրած չունին, ոսկիներն իրենք իրենցմէ պանխայէն թողած են, կարծենք ուղիղ բանի դէմ է:

Մենք ևս մեր անցեալ թուոյն մէջ Գաղաթան Յակոբ Էֆէնտիին անհատնում բողոքները հրատարակելով քիչ մը խնդացած էինք, սակայն և այնպէս երբեք անոր դէմ հաստատութեան հակաիրութիւնը հրաւիրելու դիտում չունէինք, ինչպէս որ մեր ընթերցողներէն ոմանք կարծեք են, որովհետև Յակոբ Էֆէնտիին Պանքային լոկ թարգման ըլլալով ինչ որ ըսվի իրեն նոյնը կրկնելու պարտաւոր է:

Գալով ամբաստանեալներուն, ինչպէս որ ըսինք ամենքնիս ալ կը փափաքինք որ անմեղ ելնեն, և ասոր համար ամեն նիստերուն ներկայ գտնվեցանք, որպէս զի ամբաստանեալք ինքզինքնին պաշտպանելով ուժ տան մեզի իրենց համար անմեղ բառն դործածելու և սակայն ցաւօք կըսենք որ միայն Շիրինեանք քիչ մը ուժ տուաւ և Սիմօնովին հակառակ իւր նախկին յայտարարութեանց թէ՛ հրապարակաւ դատեցէ՛ զիս եւ ասակներուն որունց իմ ըրչալը մի առ մի պիտի ցրցունեն, մինչև հիմայ բան մ'ալ ցրցուցած չէ, և այս անգամ ուրիշ ատենի մը առջև յայտնել կը խոստանայ զանոնք: Հիմակուհիսայ ասով կը մտիթարվինք կոր, Տար Աստուած որ այս միտիթարութիւնն ի գերեւ չէլէր և ուրախ սրտիւ մեր ընթերցողաց ծանուցանէինք իւր անմեղ ըլլալը:

Ահաւասիկ, ընթերցող, դատն այս վիճակի մէջ կը գտնուի առ այժմ, ուստի և ոչ մէկուն յանցաւոր կամ անմեղ չենք կրնար ըսել:

Սպասենք ուրեմն իրաց վախճանին:

ՎԱՌԱՐԱՆԻ ՄԸ ԿԱՅՑԵՐԸ

Այս տնունով Պ. Ս. Տէր Սարգսնցի աշխատասիրութեամբ տեսրակ մը հրատարակվեր է այս օրերս որ կը պարունակէ այլեայլ նիւթերու վրայ ոտանաւորներ:

Յիշեալ տեսրակին ամեն էջերու մէջ հայրենասիրութեան և ազատութեան անուշ բոցն ծաւալած ըլլալով՝ արժան համարեցինք Մեր Հայր Սարգսն Բակագրով գրված ոտանաւորէն հետեւեալ փոքրը քաղելով մեր ընթերցողաց ներկայացնել:

ՄԵՐ ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ

Փառք քեզ Աստուած,
Տարին անցաւ
Վանքի խուցէն
Դուրս եկաւ
Մեր ճգնաւոր վարդապետ,
Նարեկ Սաղմոս գրեր ծոց
— Աւետարանն ալ պէտք չէ,
Կրօնաւորացս այսչափ բաւական է.
Ժողովրդեան քարոզել
Դժոխք և արքայութիւն
Եւ որ մեծն է ողորմութիւն
Յետոյ, յետոյ հոգեբաւժին,
Եւ կողոպուտ և պողիւն
Առնել շուտով վանք դառնալ.
Ուտել խմել, Ազգն օրհնել:
— Գնա՛ դնա՛ մեր Հայր սուրբ,
Աստուած քո բան յաջողի:

Աստուածաւաք վարդապետ
Սարերն անցաւ, ձորերն անցաւ,
Առաջադրեալ դեղն հասաւ.
Ինչ գործում իրար անցում՝
Մեր շինական արպէրները
Հրեշտակ տեսան թէ՛ Աստուած.
Որը՝ ձեռք կը պագնէ
Եւ որը փէշեր երես քսէ.
Իսկ մեր Հայր սուրբն անվրդով
Աստուած օրհնի պահպանիչի,
Պոյ պոյ կ'ըսէինք աննախանձ:

Երեկոյ էր նոտան սեղան,
Մեղր, կարագ, սէր մածուն.
Եւ ձուակեղ խուրուչուն,
Ամեն տեղէն բան մը կուգար
Տարին ամբողջ իրենց չկերած,
Ծիծաղիւք իրար անցում,
Կառնեն բերեն Հայր սուրբին,
Որ գոթիւքն փրկուին:

Կերաւ խմաւ, բերան սրբեց
Մեր նուիրակ վարդապետ,
Եւ ջերմեռանդ հոգոյ մ'ասաց
Ձայն սեղան պատրաստողաց
Ննջեցելոց կենդանեաց,
Եւ ամենքն միաբերան
«Ամէն» ասին, ձեռք պագին:

Այնուհետև մեր հայր սուրբ
Բերան բացաւ, նախ հարցուց,
Թէ ինչ են պահք ծովի հետ,
Ժամ կը գնան, աղօթք կանեն.
Ապա սկսաւ նկարագրել
Այն սոսկալի դժոխաց գործիք.
...

Իսկ դու տեսնես,
Խեղճ ունկնդիր գեղացոյց.
Սրտակոտոր լաց ու կոծ,
Ծեր երախայ, հարս պառաւ
Միահամուռ ծուռի չոգած,
Հայր սուրբի բերնէն
Թափած բոց կրակէն,
Կուրծք կը ծեծեն,
Արտօսը կ'թափեն:

Շատ չանցաւ,
Հարար եկաւ, դուժկան հասաւ,

«Հասէ՛ք Աստուծոյ սպանին»,
Եղներ, խորոր թաղեցին»:

Դուռու՛մ դուռու՛մ փոխուեցաւ,
Ծիչ վայնասուն սաստկացաւ.
Ամէնքն մէկէն պոռային,
— Հայր սուրբ, քո ոտաց հողն ենք.
Ասա հիմայ ինչ անենք,
Եւ հերիք չէ՛, եւ հերիք չէ՛.
Մեր սուրբ տաճարք պղծուին,
Մեր առաքաւս լլկուին.
Մեր կեանքս վար, ցանք օտարին,
Մենք մարդ ենք թէ անասուն.
Խօս Աստուած գերի չ'ստեղծեց մեզ
Թողութիւն տուր, երթանք զարնենք.
Էդ անիրաւ գաղաններ,
Որ ոչ Աստուած
Ոչ մարդ օրհնք
Ոչ խաղաւոր չեն ճանչնար.
Աման, եաման հերիք քաշենք,
Եւ հերիք է մեռած ապրիւնք. —

— Պահ մ'կեցե՛ք օրհնեալներ,
Պոռաց Հայր սուրբն հանդարտէք.
Աւետարանն ինչ կասէ,

...
Որ սուր առցէ, սրով անկցի.
Մի հակառակ կալ չարին,
Եւ զշապիկն թող նմա:

Եւ շատ մը այս կերպ պարկեշտ խրատով
Մեծահաւատ ռամկութեան
Ձեռք, ոտք, միտք կապկապեց,
Ամենքն լքան, ամենքն թուլցան,
Աստուծոյ մահճն մոռացան:

Միւս օր Հայր սուրբ պիտի դնար
Վերջին խրատ մ'ալ խօսեց,
Ողորմութիւն էր բնաբան
Որչափ Նարեկ Սաղմոսի մէջ
Ողորմում իւր բառեր կար,
Մէկիկ մէկիկ մէջ բերաւ,
Մինչև տարաւ հոն կապեց
Որ կողոպուտ և պողիւն
Կարգաւ խօսքի մէջ մտան
Եւ շինեցին վերջարան:

ԽԻԿԱՐԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

— Իմացար խիկար:
— Ձիմացայ, ինչ կայ:
— Կառավարութիւնը հինգ տարուան համար դադարեցուցեր է...
— Ո՞ր լրագիրը:
— Լրագիր չէ, ներքին և արտաքին պարտքերուն տոկոսին կէսը:
— Պարտքին ներքինը և արտաքինը ի՞նչ ըսել է, լուր է մի աս:
— Քու խելքդ չհասնիր:
— Ինչ յանցանք ըրեր է եղեր այդ կէսը որ դադարեցուցեր են:
— Այս դադարումով գանձուն վիճակը պիտի բարեկարգվի և ապագային մէջ շատ աղէկութիւններ պիտի ըլլան:
— Ըսել կրնայ թէ՛ միւս կէսն ալ դադարեցունեն նէ՛ գանձուն վիճակը ալ աւելի աղէկ պիտի ըլլայ:
— Դրամական բաներուն քուկին խելքդ շատ չհասնիր, քանի որ այս տնտեսութիւնն բոլոր լրագրները կը գովեն իւր նէ, ըսել կրնայ թէ՛ ասանկ ըլլայ նէ՛ աղէկ պիտի ըլլայ:
— Մենք ալ բան մը ըսած չունինք ա՛:
— Հիմայ դուն քոնսուլտներդ ի՞նչ ըրիր:
— Ես քոնսուլտ չունիմ որ բան մը ընէի:
— Անցեալներն ունէիր հապա:
— Անցեալներն ունէի, ծախեցի, գործերս ձախորդ գացին, ստակ չմաց, ծախեցի կե-

բայ, բայց ծախելուս խոհեմութիւն ըրեր եմ, թէ որ դործերս ձախորդ չերթային ու քոնսօլիտներս պահէի՝ այսօր փնտրող պիտի ծախէի :

- Հիմայ ամենեւին թաղթ չունիս :
- Ունիմ, բայց գիր գրելու թուղթ է, անոնք ստակ կընեն :
- Ուրիշ թուղթ չունիս :
- Ժօպ կայ :
- Աստուծոյ ինչ ստակ կընեն Քոմիտիօն իսանին մէջ, խնայեմ ես այն թուղթերուն վրայ կը խաղացի :
- Բրէֆօ պիտի խաղաս նէ՛ անոր համար թուղթ ունիմ :
- Երմէնտըֆէրի թուղթ ունիս :
- Ոչ :
- Թրամվէյի թուղթ ունիս :
- Ոչ :
- Աւսթրօ Թուրքի թուղթ ունիս :
- Թղթալաճաճու եմ ես, Աստուածդ սիրես, թղթալաճաճներուն գնա՛, ուղածիդ չափ առ :

Թ Ա Տ Ր ՈՒՆ Ն ԵՐ

Երբ աշխատանքներուն մը հրապարակ կելնէ՛ տպագրութեան կամ թատերաբեմի միջոցաւ, հրապարակային թերթ մը պարտաւոր է զայն քննադատելով անոր ողջէն և գէշ կողմերը ցըցունել :

Անցեալ տարի Քէօսէ ֆեհեստ անունով օրերս պրոմ մը ներկայացուցաւ Բէրայի և Գաթրդիւղի թատրոններուն մէջ այս թատերադրութեան մէջ Հայ լեզուն ծաղրված և ծաղրողն ալ Հայ խումբ մը ըլլալով՝ մեր նուիրական պարտաւորութիւնն էր ձաղկել զայն մեր բոլոր ուժովն : Այն ատեն մեր այս պարտաւորութիւնը կատարեցինք, Յիշեալ խումբն այս տարի նորէն սկսած էր յիշեալ խաղով ազգային լեզուն ծաղու նշաւակ ընել, մենք ալ նորէն սկսած էինք պարտաւորութիւննիս կատարել :

Այս պարտաւորութիւննիս կատարած ատեննիս ոմանք կը կարծէին թէ ուրիշ դիտումներով կը հարուածէինք յիշեալ խաղը, ուրախ ենք այսօր ծանուցանելով որ ոմանց այս կործիքն ալ ջրվեցաւ, որովհետեւ բերկրութեամբ սրտի իմացանք որ Մեծ, Եղիազար էֆէնտի Մէլիքեան, որ հիմայ այդ խումբին վարչութեան անդամներուն մէջ առաջին տեղ կը բռնէ, Քէօսէ ֆեհեստին առաջին ներկայացման գիշերն երբ կը տեսնէ ազգային լեզուն ծաղրվել, իսկայն օթեակէն դուրս կը ցատկէ և թատերաբեմ երթալով խտիւ կը պատուիրէ որ խաղին մէջ գրված Հայերէն խօսքերն բնաւ չարտասանվին, իւր պատուէրը կը կատարվի և հիմայ խաղին մէջէն Հայերէն խօսքերը բոլորովին վերցած են : Նոյնպէս Արիմին մէջ գտնված անբարոյական խօսքերը՝ զորս միշտ հարուածեք էինք, դարձեալ Մեծ, Մելիքեան էֆէնտի սիւ իրողամբը խաղէն դուրս ձգված են : Արդ, եթէ այս դիտողութիւններն այդ խումբին թշնամի ըլլալուս համար կընէինք՝ ըսել է որ Մեծ, Մելիքեան էֆէնտին ալ իւր խումբին թշնամի է, որովհետեւ մեր դիտողութիւններն ինքն ալ ընելով՝ մեզի համակարծիք գտնված է : Ի՛նչ անհեթեթ ենթադրութիւն . . . :

Այս տողերը գրելէս ետքը պարտք կը համարենք ծանուցանել որ, վստահութեան արժանի մարդոց մեզ առած տեղեկութեանց նախելով, յատկապէս կողմը ված ընկերութեան մը վարչութեան ներքե կը գտնվի այս խումբը և ոչ թէ վսեմ : Կէօսէեան էֆէնտին, ինչպէս որ իւրոյ ծանուցած էինք անցեալ թիւերնուս մէջ, Ըստ մեզ հոգ չէ թէ այս ինչին կամ այն ինչին վարչութեանը ներքե գտնվի, բաւական է որ խումբը հասարակութիւնը դոհացնէ, անբարոյ-

յական խաղեր չտայ, և մասնաւորապէս վարդապետնի խումբը վատ միջոցներով կործանելու աշխատելէ հրաժարի, թէպէտ և չենք կարծեր որ ընկերութեան անդամները խումբին մէջ գտնված մէկ երկու անձանց կարծեաց բաժանորդ ըլլան, և մասնաւոր իրաւունք ունինք կարծելու թէ՛ ընկերութիւնը յիշեալ խումբը պիտի բարեկարգէ և առաջըն պիտի առնէ այն ամեն թշնամութեանց որ ի մեզս վարդապետն խմբին գործվիլ կողմին :

ԴԸՍ . . . ԴԸՍ . . . ԴԸՍՐՈՎԱՒՈՐ ՄԻՄՈՍԸ

Միմոս անուն գաւեշտակաւ մականունեալ թուղթը — Թուրքիոյ մէջ սովորութիւն մը կայ որ կատակի համար գաճաճին գաւեշտակաւ կըսեն — չորեքշաբթի օրուն թուոյն մէջ մեր թերթին դէմ չգիտցած լեզուովը քանի մը տող մտտելով չգիտցած բանի մը վրայ կարծիք յայտնել և ըսել է թէ թատրոնը «Արիֆն ու Քէօսէ քէհեան իբրեւ հակազգային և անբարոյական խաղեր վար կը դարնէ և Լա պէյ Եշենը ու Լա միյոյ սը մասաւ աւելօն իբրեւ ազգային ու բարոյակց խաղեր կը դարձնէ : »

Այո, Արիֆն ու Քէօսէ ֆեհեստ իբրեւ անբարոյական հակազգային խաղեր հարուածեցինք, Մեծ, Մելիքեան էֆէնտին մեր հարուածներն իրաւացի դատելով, ինչպէս որ են, Հայերէն խօսքերը Քէօսէ ֆեհեստին արտաքսեց անբարոյական խօսքերն ալ Արիֆէն աքսորեց ի Միմոս, ուստի այս մասին Միմոսին մեզի ըրած հայհոյութիւններուն կէսը Մելիքեան էֆէնտինին կը վերաբերին, ասոր համար Միմոս պարտաւոր է Մեծ, Մելիքեան էֆէնտինին դիմել և զայն համոզել թէ՛ այդ խաղերն իւր առջի վիճակնուն մէջ անբարոյական չէին, Բայց աս ալ չպիտի կրնայ ընել որովհետեւ իւր անցեալ շաբաթ առաւ թուոյն մէջ ըսել ուզեր էր թէ՛ անցեալ տարի Քէօսէ Քէհեային բերնին մէջ չգտնված անբարոյական խօսքերն այս տարուան Քէօսէ Քէհեային բերնէն լսեր է, և ասոր համար վարչութեան ուղարկութիւնը հրաւիրելով աւելցուցեր էր թէ իւր թատերաբեմն վարդապետնի թատերաբեմին չնմանցէ :

Այս տարի Քէօսէ Քէհեան ներկայացնողն Պ. Նալեանն է, և այս դերասանը վարդապետնի թատերաբեմին վրայ բնաւ խաղէն դուրս խօսք մը ըրած չէ, ուստի ըսել կըլլայ որ այն անբարոյական խօսքերն Քէօսէ Քէհեային մէջ առաւելց ի վեր կան եղեր, բայց անցեալ տարուան Քէօսէն՝ մասը աղէկ սորված չըլլալուն համար այդ խօսքերն անցած պիտի ըլլայ :

Պ. Միմոս, նախ և առաջ սա սորվէ՛ որ, քննադատ մը դերասանի մը ձեւերն կրնայ քննադատել, իսկ դերասանի մը բերնէն ելած խօսքերուն քննադատութիւնը հեղինակին կողմը վի, քանի որ աս լուծութիւն կը պահէ և դերասանին դէմ չբողոքեք ինքնիրմէ խօսքեր աւելցուցած ըլլալուն համար, Արդ, քանի որ Միմոսն ալ ըրած է մեր ըրած դիտողութիւնն, ըսել կըլլայ թէ Միմոսին մեզի ըրած հայհոյութեանց կէսն ալ իր բաժինն է : Տեսա՞ր Միմոս, բոպէի մը մէջ երկու բաժանորդ գտանք ըրած հայհոյութիւններուդ :

Անցնինք միւս կէտին որով կը յայտնէ թէ՛ «Թատրոնը Լա պէյ Եշենն, Լա միյոյ սը մասաւ աւելօն իբրեւ ազգային ու բարոյակց խաղ դըսրովր է : »

Մենք ընաւ այդ խաղերն իբրեւ ազգային ու բարոյակց դարձնելու չենք, կերեւայ որ մէկ ուրիշ թերթ մը զանոնք դարձնէր է իբրեւ բարոյակց և ազգային խաղ : Ըսելու է այդ դարձնելու թերթին որ մէյ մ'ալ չդարձնէ բարոյակց խաղ մը, բայց ինչո՞ւ պիտի դարձնէ բարոյակց խաղ մը : Զըլլայ որ, Միմոս դարձնէր բա-

ւոր վեր բռնել, ջատագովել հասկցած ըլլայ, Ասոր տարակոյս կայ . . . ո՞վ գործութիւն գործութեանց . . . :

Տեսա՞ր հիմայ դարձնաւ Միմոս, ամէնքար նէ՛ քիչ մը անդին գնա՛, գնա՛ որ երեսուն նայելով չկարմիրս, . . . իրաւ կարծեց և կերթայի որ ալ, հոս եկի՞մ, ո՞ր կերթասկոր, յարգոյապատիւ դարձնաւս : հոս գէ՛մ կայնէ նայիմ, քիչ մ'ալ գուարճանամ ու վերջը դնա :

Գուն առանց կարողութիւնը չափելու եւր դերասանաց վրայ ալ քննադատութիւն ընել ուզեր ես և միայն Պ. Սէրովբեանին հաւաներ ես, Պ. Ռշտունի, Նալեան, Բաբազեան, Սիսակ, Ա. Ռշտունի, Զափրաստ ևն, ասանցմէ մէկն ըլլայ, քեզի հաւանեցնելու բան մը չկրցան ընել, չէ նէ՛ ըրին ու դուն չհասկցար, չէ նէ գրեղ դրսարկեցին մի :

Ըսէ՛, եղբայր գործարարաւ, ինչո՞ւ չգիտցած բաներուդ մէջ կը մտնաս և երգիծանութեան փախուկ արուեստը այսպէս դարձնելով կը դարձնես :

Մեծագործ Միմոս, կըսես թէ ամեն տեղ լրագրիք կողմնակցութիւն կընեն, ամօթ չէ, բայց ինքիքնքնին չեն նուաստացներ և այս կերպով կը խրատես դիս որ կողմնակցութիւն ընեմ : Ենթահակալ եմ քու տուած խրատեդ, բայց ես ամեն ճեղ չեմ որ ամեն ճեղի լրագրաց պէս կողմնակցութիւն ընեմ :

Եթէ այդ խաղերուն վրայ դիտողութիւն ընելով վարդապետնի կողմնակցութիւն ըրած կըլլամ, ըսել կըլլայ թէ՛ Մելիքեան էֆէնտին ալ իւր խումբին թշնամի է ու վարդապետնի կողմնակց է որ իմ դիտողութիւններս նկատողութեան առաւ :

Ո՞վ դարձնաւ Միմոս, կը տեսնես որ բոլոր փաստերդ տղայոց խաղի թուղթերէ շինած բերդերուն պէս մէկ փշուճով իրարու ետեւէ կը կործանին իւր :

Դարձնալով Միմոս, ինձ կը հարցնես թէ՛ ինչո՞ւ կը պաշտպանես վարդապետնի որուն հակակիր է ժողովուրդը : Ո՞վ ըսաւ քեզի թէ՛ Հայ ժողովուրդը հակակիր կըլլայ այնպիսի անձի մը որ ամեն թշուառութիւն, տառապանք, հալածանք կըրելով կործանեալ թատրոն մը վերականգնեց, այս անվստուծութիւնը այնչափ մեծ առաքինութիւն մ'է որուն առջեւ միւս թերութիւններն այնչափ նշանակութիւն կրնան ունենալ որչափ որ Միմոսը երգիծական աշխարհին առջեւ . . . և եթէ իրօք հակակիր է ժողովուրդը պիտի աշխատիմ որ այդ հակակրութիւնը համակրութեան փոխվի :

Հաշիւնիս հոս կը լինայ վսեմադարձ Միմոս, ալ կրնաս երթալ, և հայհոյութեանց տալ լրակը չալկելով առջեւ թափել, միայն կը խրատեմ որ այս անգամ քաղաքականեդ աղէկ մը հագնիս որ անցեալ տարուան պէս փախած ժամանակդ զանոնք հրապարակ չձգես :

Ա Ձ Դ

Յայտնի է մեծարդոյ ընթերցատէր Հասարակութեան որ երկու տարուայ չափ յառաջ ՊԱՁԻՆ ՄԱՐԱՋԱԽՏԻ դատաստանին Հայերէն հրատարակութեան ծանրակշիւ դործոյն ձեռնարկելով՝ չորս հատոր գրոյ միայն մէկ ու կէս հատորը հրատարակելէս վերջը նորա գտած անալիզով ընդունելութիւնն խրախուսեց դիս տարի մ'առաջ միտաւ հրատարակել նաւ ԲՕԼ ՏԸ ՔՕՔԻ հեղինակած ԵՂԱՍԵՐ ՅԱՆՈՐՈՍ աւուն ծիծաղաշարժ և հետաքրքրական վէպը, թէ նախկին հրատարակութիւնն ընթերցողաց քմայը անորոշելի ընելու և թէ ծաղկահաս մանկամարդի մը պատահած սրտաշարժ գէպքերն ի յայտ ածելու համար, սակայն քիչ ժամանակ վերջը յիշեալ երկու գրեանց ալ հրատարակութիւնը դարբնեցնելու ստիպուեցայ :

Ատ ինչ է պարոն որսորդ, վախցուցիք զիս . . .

Բնական է որ սոյն դադարումը շատերն այլ և այլ կարծեաց ենթակայ ընելով՝ թերեւս այլ ընդ այլ կասկածանաց տեղի տուած է. բայց ես ամենայն համարձակութեամբ և ապահովութեամբ կ'ըսեմ թէ բնաւ այդպիսի նպատակ մը չ'ունիմ. այլ թերեւս իմ ծանօթներէս շատերն քաջ տեղեակ են, ցաւ ի սիրտ և աչք յարտասուս կ'ըսեմ որ ընտանեկան անբարոյականութեան սոսկալի և քստմնելի հարուած մը կայծակի նման գլխուս շանթելով բոլորովին չիփթեց զիս և կորոյս բոլոր կարողութիւններս, որոյ համար պարտաւորեցայ մինչև ցայսօր իմ ամէն գործերս երեսը վրայ թողուլ, և այսպիսի տարապայման դէպքի մը դարմանը խորհիլ և վախճանին սպասել:

Այսօր եթէ ոչ բոլորովին այն հարուածին սաստկութենէն ճողորպած, գէթ մասամբ իւր հանգարտած, վատահ եմ Մեծ. ընթերցողացս այս ակամայ դադարման ի սրտէ ներողամիտ գտնուելուն, որոնցմէ տեսած քաջալերական ցոյցերուս համար իմ անբաւ շնորհակալիքս կը մատուցանեմ: Դարձեալ երևան կ'ենեմ իմ հրատարակութիւններովս յառաջիկայ շաբթուէն սկսեալ, նախ «Եղբայր Յակոբսի» վէպը քիչ ժամանակի մէջ աւարտելու, որոյ շարունակութիւնն աւելի սրտաշարժ և հետաքրքրական է, և վերջէն «Պաղէն Մարտիկոսի» դատաւարանին հրատարակութիւնը ամբողջացնելու խոստմամբ, միատեղ յիշեալ վէպին նման կամ քան զայն ալ հետաքրքրաշարժ վէպ մը հրատարակելու նպատակաւ:

Քաջայայտ եմ որ Մեծ. ընթերցողներս փոքր ի շատէ տեղեկանալով ինձ պատահած զարհուրելի արկածից, դարձեալ իրենց խրախուսական ձեռնտուութիւնը չ'են զրհար, մանաւանդ որ այսպիսի դառն հարուած մը կրելէս վերջը զիս կարեկցութեան, որով և կրկնակի քաջալերութեան արժանի համարիլ կը բարեհաճին, որոց ամենեցուն շնորհապարտ կը վարկանեմ իմ անձս, և անընդհատ այսպիսի ծառայութիւններ մատուցանելու ջանադիր կը լինիմ:

Մ. Խ. ԵՒՄԵՆԻՃԵԱՆ

Տեղերնուս անձկութեանը պատճառաւ Պէշիքեանի նամակին հրատարակութիւնը յաջորդ թուոյն ձգած ենք:

ՍՈՅԼ

Բերթել Էֆէնտին՝ պանքայի դատին մէջ միշտ պահման քերականի մ'առնէ՛ք ըսած ըլլալն հետեւեալ դէպքին առիթ տուած է:

Անցեալ դիշեր տան մը մէջ սեղան կը նստին. խոհարարը կրակին վրայէն նոր առած ապուրն կը բերէ սեղանին վրայ կը դնէ:

Սեղանը նստած տղաքներէն մին, որ հաղիւ թէ հինգ տարեկան կար, գգալը կառնէ ու ապուրէն ճաշակելու միջոցին, մայրն արտորաւով՝

— Վահրամ քերական մ'առնէ՛ք կըսէ ու դգալը ձեռքէն կառնէ:

— Ինչո՞ւ մայրիկ, պահման է կը հարցնէ տղան շուարած:

— Լսեցիք, Կարապետ տղա, Գարագեղին փայտեայ կամուրջը այս օրերս պիտի վերնայ ու նոր շինված երկաթեայ կամուրջէն անցնել պիտի սկսինք եղբր:

— Երկաթեայ կամուրջը շինվեցաւ լմացաւ:

— Լմեցաւ հապա:

— Ինչ կըսես, մէջտեղը չգողվեցաւ, բաց է դու:

— Մէջ տեղը արդէն անանկ բաց պիտի մնայ որ շողեւնաւ մը անցնել հարկ ըլլայ նէ՛ կամուրջը բանալու գողեւու դժուարութիւն չըլլայ:

— Ո՛ւր էիր երկու շաբաթէ ի վեր Մարկոս տղա:

— Հիւանդ էի, կողս կը ցաւէր կոր. ամիս մ'ալ կը պառկէի ես, բայց ինչ ընեմ, ստակներս բժիշկի տալով՝ հատաւ և ապրուստ ճարելու համար ստիպվեցայ դուրս ելնել և ընդնտնալ:

— Անանկ է նէ՛ ես ալ աշխատիմ ստակ չունեցած ժամանակս հիւանդ ըլլալ որ շուտ ընդնտնամ:

— Հապա, անցեալ տարի Ձուխածեանի դերասանները հիւանդ չէին ըլլար նէ՛ պատճառն ինչ էր:

ՆՈՒԱԳ ՕՍՄԱՆԵԱՆ

ԹԵՐԹ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

Բիանօի և ուրիշ նուագարանաց համար պատրաստեալ Արեւելեան եղանակաց:

ՏԵՐ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ՆԻԿՈՂՈՍ Ս. ԵՒ ՅԱԿՈԲ Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ

Գասառուք նուագարանաց Արեւելեան և Եւրոպական եղանակաց:

Գին բաժանորդագրութեան տարեկան 80 դր.

Գին բաժանորդագրութեան վեցամս. 45 դր.

Գին իւրաքանչիւր թերթի՝ 1/4 մէճիտ.

Ստորագրութեան տեղերն են Նուրի Օսմանիէ ճառախօս Գաբալը ֆուրուսին կարգը թիւ 41 Նուագ Օսմանեանի գրասենեակը և Գաւաֆեանի ու Ֆրէնկեանի գրատունները, ուր ձեռքէ ալ կը ծախուին, ինչպէս նաև կամրջի գլխու պարագան:

Գ. Ա. Ղ. Տ. Ն. Ի. Ք.

ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԳ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ. Ս. ԻԻԹԻՃԵԱՆԻ

ԵՐԿՐՈՐԳ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աս հռչակաւոր գործոյն առաջին տպագրութիւնը շատոնց սպառած լինելուն համար վերըստին իւրոյ ընծայուեցաւ Արամեան տպարանէն, և կը ծախուի մասնաւորապէս ի Գրատան փարիզու Յակոբեան խան թիւ 13, և ի Գրատան Պաղտասար աղայի Սրապեան ի Մերձան Չարչը թիւ 29 և ամեն Գրաւաճառաց քով:

Գին Պատկերադարդի կիսակ. 6 Ֆր.

Առանց պատկերի թղթեայ. 4 Ֆր.

ՏԵՐ—ԽՄԲԱԳԻԻ. — Յ. Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ձագմագնիւր փողոց. Յակոբեան խան, Թիւ 12